

предвыборных кампаний. Секции научных работников связывалась с предприятиями, проводили ряд выступлений с местными комитетами, делегировали ученых в села с докладами и выступлениями.

Ключевые слова: образовательный профсоюз, Советы Рабочих, Крестьянских и красноармейских депутатов, выборы, агитационно-пропагандистская работа, избирательный процесс.

© **Viktorija Protsenko**
(Kyiv)

PARTICIPATION OF THE EDUCATION TRADE UNION IN ELECTION PROCESS TO THE SOVIET IN 1920TH

In this article is analyzed participation of the education trade union in election process to the Soviets in 1920th. Soviets were local authorities. At grassroots their network was representing rural and urban councils. On each administrative level were appropriate soviet congresses. Based on available sources and scientific literature reveal the activities of educational unions in these processes. The author showed the forms and methods of advocacy activities of educational unions during election processes to the Soviets. In article are showed the number of members and delegates of educationalists in the councils; revealed their main work directions during the election company in the 1920th. The article highlighted the administrative impact on the election. The main emphasis is on administrative impact on the election process.

In article are showed dynamics of relevance of educationists about the elections at the beginning and at the end of the 1920th; Emphasized, that the education union was one of the main levers of influence on average people. During that time, unions of scientific workers were actively involved to the advocacy activities. In 1920th they were part of education trade union. It is shown how was provided electoral victory of the Communist Party, strengthening its base in rural areas, resolved staffing issues in the village, because to using these technologies; Selectively accented attention on attitudes of education union to campaigning during elections. In article emphasized that the expected approach of the party apparatus to the masses found discrepancy of the level of leaders and their duties.

Generally shown that activities of educational trade unions in election campaign to the Soviets in 1920th was carried out in next directions: They were engaged in preparations for the re-elections through analysis of previous election campaigns and reports on the activities of Soviet; They checked the degree of fulfillment of the previous tasks; They helped the election committees identify persons deprived of their voting rights; They were involved in nominating candidates and their promotion; Soviet authorities were used educational trade union for delivery election cards and organizing children of trekking through the village during election campaigns; Section of scientific workers were contacted with businesses, conducted a series of performances with local committees and were delegated scientists to the village for presentations and performances.

Key words: education trade union, Soviets, election, advocacy activities, election process.

До редакції надійшла 21.10.2016.

УДК 338.28:627.8.05(477.75)»1951/1953»

© **Павло Сацький**
(Київ)

ПРОЕКТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУДІВНИЦТВА ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКОГО І ПІВНІЧНО-КРИМСЬКОГО КАНАЛІВ НА ТЕРИТОРІЇ УРСР (ДО 1954 Р.) І КРИМУ У 1950–1953 РР.

Дослідження присвячено проблемі проектного забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів. Будівництво каналів розпочато на підставі постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК КП(б)У від 20 вересня 1950 р. «Про будівництво Каховської гідроелектростанції, Південно-Українського, Північно-Кримського каналів і про зрошення земель південних районів України і північних районів Криму». Цей проект отримав статус «будівництва комунізму» і мав бути реалізований на території УРСР (у межах до 1954 р.) і Криму. Метою проекту було створення умов для сільськогосподарського виробництва у південних регіонах України і в північних районах Криму. Будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів мала здійснювати організація Головне Управління «Укрводбуд» Міністерства бавовництва СРСР, оскільки у планах радянського керівництва було розгортання масштабного культивування бавовника на півдні України.

Звертається увага на процес пошуку інституцій, які мали здійснювати проектування каналів. Так, на нараді в ЦК КП(б)У з приводу постанови, на підставі якої мало розпочатися будівництво

каналів начальник майбутнього будівництва А. Бочкін наголошував, що проектування будівництва каналів слід здійснювати паралельно із самим будівництвом. Заступник міністра бавовництва СРСР академік О. Аскоченський заявив, що в УРСР є численні науково-проектні організації, які мають значні напрацювання, необхідні для розгортання будівництва. У результаті, проектування будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів до річки Чатирлик у Криму мала здійснювати організація «Укрводпроект». Цю організацію було підпорядковано 1951 р. Міністерству бавовництва СРСР і перейменовано на «Укргіпроводбавовна».

Зазначено, що у проектно-пошукових роботах брали участь понад 2000 осіб інженерно-технічного персоналу різних проектних організацій. Також в процесі проектного забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів задіяно 17 науково-дослідних і навчальних закладів УРСР. Тобто, у проектуванні будівництва каналів ключову роль відігравали наукові й проектні організації України.

Відзначено, що проектні організації України відіграли вагомий роль у забезпеченні передумов для активного будівництва не лише на території УРСР, а також і Криму, забезпечуючи будівельні процеси на території півострова і капітальні вкладення на його території.

Ключові слова: будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, «Укрводбуд», Молочанське і Чатирлицьке водосховища, Академія наук УРСР, Інститут «Укрводпроект», Інститут «Гіпроводбавовна».

Інтеграційні процеси між Кримом і Україною активно розгорнулися після Другої світової війни, що було обумовлено, головним чином, необхідністю господарського освоєння півострова. Питання господарського освоєння Криму тісно пов'язане із освоєнням південних регіонів України. Задля реалізації програми господарського освоєння півдня України і півночі Криму започатковано проект по будівництву Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошення регіонів півдня України і півночі Криму. 20 вересня 1950 р. видано постанову Ради Міністрів СРСР і ЦК КП(б)У «Про будівництво Каховської гідроелектростанції, Південно-Українського, Північно-Кримського каналів і про зрошення земель південних районів України і північних районів Криму». На етапі проектного забезпечення будівництва склалися численні суперечності між проектними організаціями і на урядовому рівні. Проектне забезпечення потребувало адміністрування і координування зі сторони партійних і урядових органів.

Питання проектного забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів розкрито в ряді публікацій періоду активної фази робіт на цій будові протягом 1950–1952 рр. [3; 4]. Деякі проектні особливості будівництва розкриває у виданні мемуарного характеру Начальник Головного Управління «Укрводбуд» Міністерства бавовництва СРСР А. Бочкін [1]. Проте, дане питання для науковців гуманітарного профілю особливої актуальності не мало, доки не набуло нинішньої гостроти питання соціально-економічної інтеграції Криму з Україною.

Мета статті передбачає дослідження процесу адміністрування і координування та про-

цесу підготовки проектного забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів і вплив цього процесу на розширення територіальних меж компетенції керівництва УРСР.

На нараді в ЦК КП(б)У 7 жовтня 1950 р. з приводу виходу постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) щодо будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського та Північно-Кримського каналів заступник міністра бавовництва СРСР академік О. Аскоченський заявив, що будівництво розпочинається у складних умовах, оскільки на той момент було відсутнє його проектне забезпечення. Відповідно, слід розпочинати будівельні роботи із паралельним розробленням проектної документації [11, арк. 7]. Отже, будівництво Каховської ГЕС, а також Південно-Українського і Північно-Кримського каналів й системи зрошення півдня України і північних районів Криму було політичним рішенням і, вочевидь, мотивованим не стільки соціально-економічними передумовами, скільки політичною необхідністю. Ідея будівництва каналів була не новою і, більше того, планування й економічне обґрунтування цього масштабного будівництва розпочалося іще до початку Другої світової війни, про що засвідчують документи.

1952 р. розгорнулася дискусія між проектними організаціями Міністерства бавовництва СРСР і Міністерства електростанцій СРСР, які представляли авторитетні фахівці у галузі гідробудівництва, щодо вибору варіанту зрошення півдня України. Міністерство бавовництва СРСР і ЦК КПУ відстоювали самотічний варіант зрошення півдня України, який передбачав будівництво Південно-Українського каналу, саме цей варіант зрошення півдня України, а

також подачі води у Північно-Кримський канал було затверджено постановою Союзного уряду від 20 вересня 1950 р. Власне, це будівництво позиціонувалося в СРСР і широко пропагувалося як будівництво комунізму й особиста ініціатива Й. Сталіна [9, арк. 1]. Проектними організаціями, які представляли міністерство електростанцій СРСР, у 1952 р. ініційовано змішаний варіант зрошування півдня України, тобто із використанням машинно-насосних станцій, які мали воду із Каховського водосховища подавати у зрошувальну систему. У Доповідній записці по питанню про переваги самотічного варіату зрошення півдня України над машинним на ім'я Першого Секретаря ЦК КПУ Л. Мельникова від завідуючого відділом КПУ по будівництву і будівельних матеріалах П. Мацуї і завідуючого сектором цього відділу Бібікова відзначалося, що варіанти зрошення південних регіонів України розглядалися ще до війни, а також у 1947–1948 рр. Розробка цих варіантів, як відзначалося у доповідній записці, здійснювалась українськими проектними організаціями. Також зазначається, що самотічний і машинний варіант зрошення півдня України розглядалися і 1950 р., напередодні прийняття Радою Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) постанови 20 вересня 1950 р. [7, арк. 38]. Отже, ідея будівництва системи зрошування півдня України, щоправда не уточнюється чи також і Криму, сформувалась у керівництва СРСР ще до початку Другої світової війни.

Рішення про розробку будівництва відповідного масштабу в СРСР могло прийматися виключно на найвищому партійному й урядовому рівні. Причому, її розробку здійснювали саме проектні організації УРСР, а, отже, попереднє проектування було здійснено і цей попередній проект став передумовою для економічних розрахунків будівництва й прийняття урядової постанови. Очевидно, із-за початку війни, а також потреби повоєнної відбудови промисловості довелося відкласти реалізацію будівництва системи зрошування півдня України.

«Дніпробуд», організація, котра мала здійснювати будівництво Каховської ГЕС, від початку було створено для відбудови ДніпроГЕС і на завершальному етапі відбудови цієї головної гідроелектростанції УРСР потужності «Дніпробуду» було залучено до будівництва Каховської ГЕС. Урядова постанова об'єднувала будівництво Каховської ГЕС і Південно-Українського та Північно-Кримського каналів, а також системи зрошення південних районів України і північних районів Криму в одне

«будівництво комунізму». Але після початку будівництва об'єктів Південно-Українського і Північно-Кримського каналів виявилось, що початковий проект цього будівництва потребував коректування щодо варіанту зрошення, отже, на його основі виявилися суперечливими економічні розрахунки будівництва. Саме на основі цих розрахунків витрат на будівництво і господарського ефекту від реалізації обох спірних варіантів зрошення півдня України і відбувається дискусія 1952–1953 рр. Проте, слід звернути увагу, що питання проектування будівництва системи зрошення півдня України і півночі Криму перебувало у цілковитій залежності від будівництва Каховського водосховища, оскільки машинний варіант зрошення передбачав подачу води насосними станціями лише із цього водосховища, а самотічний передбачав будівництво, крім Каховського, ще Молочанського і Чатерлицького водосховищ у Криму, від якого Північно-Кримським каналом вода мала подаватися до Керчі [7, арк. 37]. Для самотічного варіанту передбачалось проектом також будівництво кількох невеликих водосховищ локального значення у балках Камишівка, Сухованівка, Янчекрак, Карачекрак і Чунгул в Запорізькій області та в Криму [7, арк. 43]. Тобто, наявні були два генеральні проекти будівництва, навколо яких відбувалося протистояння між угрупованнями номенклатури урядової та проектної.

Поточне проектування об'єктів Південно-Українського і Північно-Кримського каналів виконувалося проектними організаціями, які визначалися на нарадах в ЦК КП(б)У. Так, на нараді 11 жовтня 1950 р. поставлено питання про межі, у яких залучені до проектування каналу організації мали його здійснювати. Проектування Південно-Українського каналу мала здійснювати організація «Укрводпроект». Начальник «Укрводбуду» А. Бочкін, будівельної організації, яка мала здійснювати будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, заявив, що проектування Південно-Українського каналу від Запоріжжя до Керчі мала здійснювати одна організація із Кримською областю РРФСР включно. У проекті постанови Ради Міністрів СРСР, який готувався в ЦК КП(б)У, А. Бочкіним запропоновано записати, що в межах України проектування каналу і всіх інших споруд в рамках будівництва здійснює Укрводпроект. Академік Академії наук УРСР Перекрест запропонував формулювання в проекті постанови, яка регламентувала будівництво, зазначити, що проектування кана-

лу до ріки Чатирлик у Криму виконує «Укрводпроект», оскільки саме на цій річці закінчується самотічне зрошення. Від річки Чатирлик і до Керчі проектування може виконуватися й іншою організацією, проте, проектування від Чатирлика мало далі здійснюватися лише після встановлення відмітки проектною організацією «Укрводпроект», від якої слід проектувати подальшу трасу каналу. Також Перекрест зазначав, що всю трасу каналу не можна проектувати вцілому, а спочатку він має проектуватися від Запоріжжя до р. Молочної, а від річки Молочної вже до Сиваша [12, арк. 54]. Отже, після прийняття постанови 20 вересня 1950 р. постає ключове питання по проектуванню траси Південно-Українського і Північно-Кримського каналів.

Українські проектні організації, а також Академія наук УРСР, беруть на себе ініціативу по проектному забезпеченню цього будівництва і також ставлять питання про необхідність проектування каналу саме українськими проектними організаціями, причому, не лише в межах УРСР (до 1954 р.), а й у Криму. Дане прагнення українських наукових і проектних установ спиралося на потужну підтримку начальника «Укрводбуду» А. Бочкіна. Позиція начальника «будівництва комунізму» у питанні проектного забезпечення була надзвичайно важливою, зважаючи на його особливі повноваження. Також, на пріоритетності залучення до проектування каналів наполягав Перший Секретар ЦК КП(б)У Л. Мельников, відзначаючи, що Україна багата на кваліфіковані кадри для реалізації масштабних будівельних проектів [9, арк. 23–24]. Важливою була позиція заступника міністра бавовництва СРСР академіка АН СРСР О. Аскоченського, котрий заявляв, що в Москві навіть не знають про наявні в Україні наукові організації і це має бути відображено у проекті постанови Ради Міністрів СРСР [13, арк. 33]. Зі слів О. Аскоченського видно, що за радянської командно-адміністративної системи урядові інституції, у першу чергу загальносоюзні, не мали надійної інформації про можливості наукових і проектних організацій на місцях. Ці дані оперативно накопичували і систематизували урядові та партійні органи, зокрема, в УРСР Рада Міністрів і ЦК КП(б)У. Тому складаються умови, коли в проектах постанов Ради Міністрів СРСР, які мали регламентувати процес будівництва загальносоюзного значення, відзначалися можливості у проектуванні українських установ, яким і доручалося проектування будівництва. Отже, залучаючи в якості підтримки авторитетних для Союзного уряду

представників номенклатури Раді Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У вдається пролобіювати проектування Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошення українськими проектними організаціями, причому, не лише в межах УРСР (на 1950 р.), а й Криму. Таким чином, участь українських проектних організацій у проектуванні Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, котрими мало бути зрошено засушливі райони півдня України й півночі Криму, забезпечувала поєднання України і Криму в єдиний господарський комплекс.

У жовтні 1950 р. проект постанови Ради Міністрів СРСР «Про заходи по забезпеченню виконання постанови Ради Міністрів СРСР про будівництво Південно-Українського каналу, Північно-Кримського каналу і про зрошення земель південних районів України і північних районів Криму» подано на затвердження Й. Сталіну від Голови Ради Міністрів УРСР Д. Коротченка, Першого Секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова, Голови Кримського облвиконкому С. Постовалова, Міністра бавовництва СРСР У. Юсупова, Першого Секретаря Кримського обкому ВКП(б) П. Тітова [15, арк. 1]. Нормативно-правову базу по спорудженню об'єктів Південно-Українського і Північно-Кримського каналів керівництво УРСР виконує спільно з партійним і радянським керівництвом Кримської області, заручившись підтримкою союзного міністерства у особі міністра У. Юсупова. За цим зверненням передбачено, що проектування Південно-Українського і Північно-Кримського каналу до водосховища на річці Чатирлик (Крим), а також системи зрошення і обводнення в межах України (на 1950 р.) покласти на трест «Укрводпроект» Міністерства бавовництва СРСР. Проектування Північно-Кримського каналу від водосховища на річці Чатирлик, а також системи зрошення і обводнення в межах Кримської області покласти на «Союзводпроект» Міністерства сільського господарства СРСР. Крім того, проектом постанови передбачено дозволити Раді Міністрів УРСР і Міністерству бавовництва СРСР залучати проектні організації союзного і республіканського підпорядкування на підставі договорів із «Укрводпроектом» до виконання проектних робіт [6, арк. 4]. Отже, можемо зробити висновок, що основну ініціативу по забезпеченню проектування Південно-Українського і Північно-Кримського каналів взяло на себе керівництво УРСР, власне, проектування Північно-Кримського каналу від річки Чатир-

лик у Криму мало здійснюватися відповідно до мітки, котру буде встановлено проектною організацією, яка проектуватиме канал до цієї річки. Положення, що залучення проектних організацій до проектування каналів покладалося на Раду Міністрів УРСР і Міністерство бавовництва СРСР вказує на прагнення здійснювати мобілізацію проектних організацій в УРСР. Міністерство бавовництва виступало у даному разі як організація – основний замовник лише тому, що будівництво каналів, а також системи зрошення на території УРСР мало на меті розвиток бавовництва на півдні України.

У Криму розвиток бавовництва не планувався у тих обсягах, у яких він мав відбуватися на території півдня України і, відповідно, для здійснення проектних робіт запропоновано організацію Міністерства сільського господарства СРСР. Масштаби залучення проектних організацій УРСР до проектного забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів розкривають доповідні записки для ЦК КП(б)У. Так, у доповідній записці зав. відділом будівництва і будівельних матеріалів ЦК КП(б)У П.А. Мацуї вказано, що до проектно-пошукових робіт по будівництву каналів залучено понад 50 проектних і науково-дослідних організацій УРСР [8, арк. 69]. За довідкою про хід будівництва каналів А. Бочкіна основні роботи по проектуванню здійснювалися Інститутом «Укргіпроводбавовна», штат якого на 12 листопада 1952 р. налічував 1470 осіб інженерно-технічного складу. Крім Інституту «Укргіпроводбавовна» до проектних робіт залучено 15 спеціалізованих проектних інститутів і контор [5, арк. 76]. Всього, за даними довідки, у проектно-пошукових роботах брали участь понад 2000 осіб інженерно-технічного персоналу різних проектних організацій. Також було задіяно в проектному забезпеченні 17 науково-дослідних і навчальних закладів УРСР. А. Бочкін робить висновок, що план по проектуванню за 1951 р. в грошовому вимірі перевиконано і на його реалізацію витрачено понад 80 млн. руб. На 1 січня 1952 р. проектні організації завершили основні проектні завдання по будівництву, а саме, плани по системі зрошення 1,5 тис. га земель півдня України і півночі Криму, складено проектні завдання по зрошенню Верхньо-Інгулецького і Нижньо-Інгулецького масивів, а також розроблено проектне завдання по Південно-Українському каналу. Проте, незважаючи на завершення проектних робіт по Південно-Українському каналу

і системах зрошення, розпочати будівництво «Укрводбуд» не зміг, оскільки ці проектні завдання не були розглянуті й затверджені Урядом СРСР [5, арк. 77].

Проте, заходи по проектно-пошуковій діяльності для будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів на 1951 р. повинні були бути оформлені постановою Ради Міністрів СРСР. Це питання мало складну епопею в Президії Ради Міністрів СРСР у грудні 1950 – січні 1951 рр. Незважаючи на затвердження в народногосподарському плані на 1951 р. для «Укрводбуду» до освоєння 65 млн. рублів, із них 40 млн. на будівельно-монтажні роботи, питання про проектно-пошукові роботи мало розглядатися лише 14 грудня 1950 р. на засіданні Президії Ради Міністрів СРСР. Головував на цьому засіданні Голова Держплану СРСР М. Сабуров. Було вирішено створити комісію, котра на 24 грудня 1950 р. повинна підготувати проект постанови Ради Міністрів СРСР. Але комісія проект постанови не підготувала і М. Сабуров наполіг на відстрочці у прийнятті Президією проекту постанови до 15 січня 1951 р., але і на цей строк його не було підготовлено. За участю представників Постпредства УРСР у Москві спільно з апаратом Держплану СРСР проект постанови було підготовлено і мало бути винесено на затвердження Ради Міністрів СРСР [14, арк. 3]. Тобто, виділення коштів згідно з планом розвитку народного господарства на будівельно-монтажні роботи свідчить про те, що питання розвитку сільського господарства півдня України й півночі Криму лишалося в пріоритеті для Уряду СРСР. У рамках освоєння виділених ресурсів протягом 1951 р. відбувалось будівництво робітничих поселень та інфраструктури у зоні будівництва каналів. Щодо питання затвердження заходів по здійсненню проектно-пошукових робіт по самому каналу, то відбувається затягування остаточного затвердження питання.

У 1951 р. проектні роботи розгорнулися по Південно-Українському каналу і вони мали на меті, перш за все, визначення траси каналу. Від вибору траси залежав початок проектних робіт по Північно-Кримському каналу. У червні 1951 р. вибрали один з трьох варіантів траси, що обумовило виїзд до Криму Головного інженера інституту «Укргіпроводбавовна» (до 6 квітня 1951 р. «Укрводпроект») та проектною групи для початку проектних робіт по Північно-Кримському каналу [10, арк. 70]. У своїй доповіді на нараді партгоспактиву будівництва

Південно-Українського і Північно-Кримського каналів директор Інституту «Укргіпроробводбавовна» С. Кузнець висвітлив ситуацію по проектуванню головної траси Південно-Українського каналу від Запоріжжя до річки Конка (Кінська). Було подано три пропозиції будівництва цього відрізка траси каналу. Відомча комісія на чолі з академіком АН СРСР Пасловським виділила найвдаліший з них, а остаточний вибір варіанту траси залежав від позиції академіка АН СРСР С. Я. Жука [10, арк. 69]. Позиція академіка С.Я. Жука відіграє у 1952–1953 рр. ключову роль у відмові від самотічного варіанту зрошення земель півдня України і взагалі від будівництва Південно-Українського каналу [2, арк. 74–75]. За словами С. Кузнеця, до 1 серпня 1952 р. мало бути завершено проектування траси каналу на етапі переходу через Сиваш. Проектування Північно-Українського каналу затримувалось тому, що не було вчасно завершено проектування його траси від Запоріжжя до річки Молочної і проектуванням створу Молочанського водосховища [10, арк. 69–70].

Затримки проектування траси Південно-Українського каналу обумовлювалися також регулярними протиріччями урядової і проектної номенклатури СРСР, пов'язаними з принципо-

вими питаннями, як, наприклад, із питанням вибору варіанту зрошення – самотічного чи машинного. Від проектування траси Південно-Українського каналу залежало проектування траси й Північно-Кримського каналу, проте, незважаючи на труднощі у проектному забезпеченні будівництва на території УРСР (до 1954 р.), допоки зберігало актуальність будівництво Південно-Українського каналу, в Криму будувалися об'єкти Північно-Кримського каналу. Керівництво УРСР активно сприяло проектним роботам по будівництву як Південно-Українського так і Північно-Кримського каналів, мобілізуючи для цього науково-проектний потенціал України. У результаті цієї роботи урядового і партійного керівництва УРСР було створено передумови для активного процесу господарської інтеграції Криму з Україною.

Оскільки питання проектного забезпечення будівництва системи зрошення південних регіонів України і північних регіонів Криму від 1952 р. постає в залежність від питання вибору варіанту зрошення, самотічного чи машинного, то потребує дослідження питання проблематики дискусії в урядовому, партійному та науково-проектному середовищі СРСР по вибору варіанту зрошення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бочкин А. С водой как с огнем (рассказ гидростроителя) / А. Бочкин. – М. : Изд-во «Советская Россия», 1978. – С. 51–53.
2. Заместителю Председателя Совета Министров Союза ССР товарищу Сабурову М.З. (від) Жук С. 16 апреля 1952 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2893.
3. Зарубаев Н.В. Великие преобразования на юге Украины и в северном Крыму / Н.В. Зарубаев. – Ленинград: Ленинград. газетно-журн. и кн. изд-во, 1952. – 108 с.
4. Кочкин Н.А. Сталинский план преобразования природы в действии / Н.А. Кочкин. – Симферополь : Крымиздат, 1950. – 47 с.
5. О ходе строительства Южно-Украинского канала и мерах, обеспечивающих выполнение производственного плана в 1952 году. А. Бочкин. 12.11.52 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.
6. Проект письма на имя тов. Сталина И.В. и постановления С. М. Союза ССР «О мероприятиях по обеспечению выполнения постановления С.М. СССР о строительстве Южно-Украинского канала, Северо-Крымского канала и об орошении земель южных районов Украины и северных районов Крыма». Жовтень 1950 р. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 908.
7. Секретарю ЦК КП Украины товарищу Мельникову Л.Г. Докладная записка к вопросу о преимуществах принятой Правительством схемы орошения юга Украины (від) Зав. отделом ЦК КП Украины по строительству и стройматериалам Мацуї, Зав. сектором отдела ЦК КП Украины по строительству и стройматериалам Бибикова. Не пізніше 21.2.1953 р. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2893.
8. Справка о ходе строительства Южно-Украинского канала и Каховской гидроэлектростанции (від) Зав. отделом ЦК КП(б)У по строительству и стройматериалам Мацуї. 16 февраля 1952 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.
9. Стенограмма докладов начальника «Укрводстрой» тов. Бочкина А.Е. и начальника «Днепрострой» тов. Андрианова С.Н. о строительстве Каховской гидроэлектростанции, Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов. Жовтень 1950 р. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 4. – Спр. 236.
10. Стенограмма первого совещания партийно-хозяйственного актива строителей Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов «Укрводстрой» Министерства хлопководства СССР, состоявшегося 9–10 июня 1951 г. в Запорожье // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1358.

11. Стенограмма совещания в ЦК КП(б)У по вопросу строительства Южно-Украинского канала. 7.10.1950 // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 235.
12. Стенограмма совещания Комиссии по проекту Постановления о строительстве Каховской гидроэлектростанции и Южно-Украинского канала. 13 октября 1950 года // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 235.
13. Стенограмма совещания по рассмотрению и подготовке проекта постановления Совета Министров СССР «О строительстве Каховской гидроэлектростанции на р. Днепре, Южно-Украинского канала, Северо-Крымского канала и об орошении земель южных районов Украины и северных районов Крыма». 10 октября 1950 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 235.
14. Тов. Мельникову Л.Г. Справка о состоянии проектно-изыскательских и подготовительных строительных работ по Каховской гидроэлектростанции, Южно-Украинскому и Северо-Крымскому каналам (від) Сердюкова Н. 29/I.1951 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 905.
15. Товарищу Сталину И. В. (від) Л. Мельникова, Д. Коротченко, С. Постовалова, У. Юсупова, П. Титова. Жовтень 1950 р. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 908.

REFERENCES

1. Bochkin A. S vodoj kak s ognem (rasskaz gidrostroytelja) / A. Bochkin. – М. : Izdatel'stvo «Sovetskaja Rossyja», 1978. – P. 51–53.
2. Zamestitelju Predsedatelja Soveta Ministrov Sojuza SSR tovarishchu Saburovu M. Z. (vid) Zhuk S. 16 aprelia 1952 g. // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 2893.
3. Zarubaev N.V. Velikie preobrazovanija na juche Ukrainy i v severnom Krymu / N.V. Zarubaev. – Leningrad: Leningrad. gazetno-zhurn. i kn. izd-vo, 1952. – 108 p.
4. Kochkin N.A. Stalinskij plan preobrazovanija prirody v dejstvii / N.A. Kochkin. – Simferopol': Krymizdat, 1950. – 47 p.
5. O hode stroitel'stva Juzhno-Ukrainskogo kanala i merah, obespechivajushchyh vypolnenie proizvodstvennogo plana v 1952 godu. A. Bochkin. 12.11.52 g. // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 1773.
6. Proekt pis'ma na imja tov. Stalina J.V. i postanovlenija S. M. Sojuza SSR «O meroprijatijah po obespečeniju vypolnenija postanovlenija S.M. SSSR o stroitel'stve Juzhno-Ukrainskogo kanala, Severo-Krymskogo kanala i ob oroshenii zemel' juzhnyh rajonov Ukrainy i severnyh rajonov Kryma». Zhovten' 1950 r. // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 908.
7. Sekretariu CK KP Ukrainy tovarishchu Mel'nikovu L.G. Dokladnaja zapiska k voprosu o preimushchestvah prinjatoj Pravitel'stvom shemy oroshenija juga Ukrainy (vid) Zav. otdelom CK KP Ukrainy po stroitel'stvu i strojmaterialam Macuj, Zav. sektorom otdela CK KP Ukrainy po stroyitel'stvu i strojmaterialam Bibikova. Ne piznishe 21.2.1953 r. // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 2893.
8. Spravka o hode stroitel'stva Juzhno-Ukrainskogo kanala i Kahovskoj gidroelektrostancyi (vid) Zav. otdelom CK KP(b)U po stroitel'stvu i strojmaterialam Macuj. 16 fevralia 1952 g. // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 1773.
9. Stenogramma dokladov nachal'nika «Ukrvodstroja» tov. Bochkina A. E. i nachal'nika «Dneprostroja» tov. Andrianova S. N. o stroitel'stve Kahovskoj gidroelektrostancyi, Juzhno-Ukrainskogo i Severo-Krymskogo kanalov. Zhovten' 1950 r. // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 236.
10. Stenogramma pervogo soveshchanija partyjno-hozjajstvennogo aktiva stroitelej Juzhno-Ukrainskogo y Severo-Krymskogo kanalov «Ukrvodstroj» Ministerstva hlopkovodstva SSSR, sostojavshegosja 9-10 ijunia 1951 g. v Zaporozh'e // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 1358.
11. Stenogramma soveshchanija v CK KP(b)U po voprosu stroitel'stva Juzhno-Ukrainskogo kanala. 7.10.1950 // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 235.
12. Stenogramma soveshchanija Komissii po proektu Postanovlenija o stroitel'stve Kahovskoj gidroelektrostancyi i Juzhno-Ukrainskogo kanala. 13 oktjabria 1950 goda // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 235.
13. Stenogramma soveshchanyja po rassmotreniju i podgotovke proekta postanovlenija Soveta Ministrov SSSR «O stroitel'stve Kahovskoj gidroelektrostancyi na r. Dnepre, Juzhno-Ukrainskogo kanala, Severo-Krymskogo kanala i ob oroshenii zemel' juzhnyh rajonov Ukrainy i severnyh rajonov Kryma». 10 oktjabria 1950 g. // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 235.
14. Tov. Mel'nikovu L. G. Spravka o sostojanii proektno-izyskatel'skih i podgotovitel'nyh stroitel'nyh rabot po Kahovskoj gidroelektrostancyi, Juzhno-Ukrainskomu y Severo-Krymskomu kanalom (vid) Serdjukova N. 29/I.1951 g. // CDAGO Ukrai'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 905.

15. Tovaryshchu Stalinu J. V. (vid) L. Mel'nikova, D. Korotchenko, S. Postovalova, U. Jusupova, P. Titova. Zhovten' 1950 r. // CDAGO Ukraï'ny. – F. 1. – Op. 24. – Spr. 908.

© **Павло Сацкий**
(Киев)

ПРОЕКТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТРОИТЕЛЬСТВА ЮЖНО-УКРАИНСКОГО И СЕВЕРО-КРЫМСКОГО КАНАЛОВ НА ТЕРРИТОРИИ УССР (ДО 1954 Г.) И КРЫМА В 1950–1953 ГГ.

Исследование посвящено проблеме проектного обеспечения строительства Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов. Строительство каналов было начато на основании постановления Совета Министров СССР и ЦК ВКП(б) от 20 сентября 1950 г. «О строительстве Каховской гидроэлектростанции, Южно-Украинского, Северо-Крымского каналов и об орошении земель южных районов Украины и северных районов Крыма». Этот проект получил статус «стройки коммунизма» и должен был осуществляться на территории УССР (в пределах в до 1954 г.) и Крыма. Целью проекта было создание условий для сельскохозяйственного производства в южных районах Украины и в северных районах Крыма. Строительство Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов должна была осуществлять организация Главное Управление «Укрводстрой» Министерства хлопководства СССР, поскольку в планах советского руководства было развертывание масштабного культивирования хлопчатника в южных областях Украины.

В статье уделяется внимание процессу поиска институций, которые должны были осуществлять проектирование каналов. На совещании в ЦК КП(б)У, созванном по поводу постановления, на основании которого должно было начаться строительство каналов, начальник будущего строительства А. Бочкин отмечал, что проектирование строительства каналов следует осуществлять параллельно с самим процессом строительством. Заместитель министра хлопководства СССР академик А. Аскоченский заявил, что в УССР есть много научных и научно-проектных организаций, которые располагают значительными наработками, необходимыми для развертывания строительства. Проектирование строительства Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов до реки Чатырлик в Крыму должна была осуществлять организация «Укрводпроект». Эта организация была подчинена в 1951 г. Министерству хлопководства СССР и переименована в «Укргипроводхлопок».

Отмечено, что в проектно-поисковых работах принимали участие свыше 2000 человек инженерно-технического персонала различных проектных организаций. Также в создании проектного обеспечения строительства Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов было задействовано 17 научно-исследовательских и учебных заведений УССР. То есть, в проектировании строительства каналов ключевую роль играли научные и проектные организации Украины.

Особое внимание обращается, что проектные организации Украины сыграли весомую роль в обеспечении предпосылок для активного строительства не только на территории УССР, а также и в Крыму, обеспечивая на территории полуострова строительные процессы и освоение капитальных вложений.

Ключевые слова: строительство Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов, СУкрводстрой, Молочанское и Чатырлицкое водохранилища, Академия наук УССР, Институт «Укрводпроект», Институт «Гипроводхлопок».

© **Pavlo Satskyi**
(Kyiv)

DESIGN CONSTRUCTION SOUTH-UKRAINIAN AND NORTH-CRIMEAN CHANNELS IN UKRAINE (UNTIL 1954) AND THE CRIMEA IN 1950–1953

The analysis has been devoted to the problem of the project supply of the building of Southern-Ukrainian and Southern-Crimean channels. The building of the channels started on the basis of the resolution of the Council of Ministers of the Communist Party of the Soviet Union starting from the 20th of September 1950. The resolution was named «About the building of The Kakhovka Hydroelectric Station, Southern-Ukrainian and Northern-Crimean Channels and about the irrigation of the lands in the Southern regions of Ukraine and the Northern regions of the Crimea». This project gained the status called «communism construction» and was supposed to be put into action on the territory of the Ukrainian SSR (until 1954) and the Crimea. The goal of the project was the creation of conditions for the agricultural production in the Southern regions of Ukraine and in the Northern regions of the Crimea. The building of Southern-Ukrainian and Northern-Crimean Channels was supposed to be done by the General Directorate «Ukrvodbud» of The Ministry of Cotton of USSR, while the main plans of the Soviet leaders was the deployment of large-scale cultivation of cotton in the South of Ukraine.

A particular attention has been paid to the search for the institutions, which were supposed to be responsible for the design of the channels. Thus, during the meeting of the Communist Party of the Soviet Union related to the resolution, on the basis of which the building of the channels was supposed to take place, the manager responsible for the construction works, A. Bochkin, argued that the design of the channels should be done at the same time as the building itself. The Deputy Minister of Cotton of USSR, the academician A. Askochensky, claimed that the Ukrainian SSR has a number of scientific and design organizations, which have significant amount of work done required for the development of building. In the end, the design works for the building of Southern-Ukrainian and Northern-Crimean Channels up to the river Chatyrlyk was supposed to be done by the organization «Ukrvodproekt». In 1951 the before mentioned organization was under the jurisdiction of the Ministry of Cotton of USSR and was renamed to «Ukrhiprovodbavovna».

The author has also paid attention to the fact that more than 2000 people, i.e. engineering staff of various design organizations, took part in project and exploration works. Also in the process of design supply for the building of Southern-Ukrainian and Northern-Crimean Channels there were involved more than 17 educational and scientific institutions. Thus, Ukrainian scientific and design organizations had a key role in the designing of the building of channels.

It has also been mentioned that the design organizations of Ukraine had a particular role for the providing of conditions for active construction works not only on the territory of Ukrainian SSR, but also in the Crimea, in particular there was an impact on the building processes on the territory of the peninsula and the capital investments on its territory.

Key words: construction of South-Ukrainian and the North-Crimean channels, «Ukrvodstroy», Molochanske and Chaterlytske reservoirs, the Academia of Séance of Ukrainian Soviet Socialist Republic, Institute «Ukrvodproekt», Institute «Giprovodhlopok».

До редакції надійшла 25.10.2016.

УДК 94(477)

© Вікторія Медвідь
(Київ)

ОСНОВНІ ПРОГРАМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДОПОМОГИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕМОКРАТІЇ (1992–2014 РР.)

У статті йдеться про співробітництво України з Європейським Союзом у рамках міжнародної технічної допомоги. Визначено основні періоди співпраці, особливості та пріоритетні сфери допомоги з розвитку. Охарактеризовано основні програми та інструменти технічної допомоги Європейського Союзу, зроблена оцінка їх діяльності. Наведено основні роботи науковців, що працюють над проблематикою міжнародної технічної допомоги в цілому та Європейського Союзу зокрема. Окреслено ключові етапи співпраці України та Європейського Союзу з часів незалежності до 2014 р. Охарактеризовано основні документи, що стосуються періоду співробітництва та визначено основні вектори співпраці. З'ясовується рівень ефективності співпраці між Україною та Європейським Союзом через використання інструментів донорської допомоги. Наведено цілі програм та інструментів технічної допомоги, сформульовано їх чітку послідовність запровадження та ключові моменти імплементації в Україні. У статті використовується понятійний апарат, що стосується питання залучення допомоги з розвитку, викладено суть основних програм та інструментів Європейського Союзу, зокрема ТАСІС (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States), ІЄСП (Інструмент європейського сусідства та партнерства), ТАІЕХ (Technical Assistance Information Exchange), Twinning.

Ключові слова: міжнародна технічна допомога, допомога з розвитку, Європейський Союз, ТАСІС, ІЄСП, ТАІЕХ, Twinning, бенефіціар, реципієнт, донор, реформи, грант, громадський сектор, суспільство, держава.

Європейський Союз є одним із найбільших міжнародних донорів України, головним аспектом якої є підтримка перспективного плану дій України щодо впровадження реформ. Основними напрямками допомоги з розвитку є підтримка демо-

кратичного розвитку, зміцнення адміністративного потенціалу, розвитку інфраструктури та ядерної безпеки. Безпосередня допомога надається у вигляді грантових програм, матеріально-технічного забезпечення та залучення міжнародних експертів.